

ירושלים שלי

ערב בית אב"א 28.6.011

בן-ציון יהושע

ירושלים של ילדותי הייתה בנויה מעגל בתוך מעגל – הבית, החצר, השכונה והעיר ירושלים. עין אחת צוחקת והשנייה בוכה. החצר של ילדותי הייתה בימת החיזיון של החיים. שמחה ועצב, קולות צחוק וזעקות של עצב ויגון. במרכז החצר עמדו המטבחים שצמחו כפצעי בגרות עם גגות פח ובתוכם פרימוסים גועשים. לא היו ימים יפים כמו ההכנות של ערב שבת בחצרות ירושלים. מטבח מטבח ותבשיליו. מטבחי הבוכרים הפיצו את ריחות האושפילאו. מטבחי האשכנזים השיטו לחלל את ריחות הגעפילטע פיש והצ'ולנט. מעל הפתילות במטבחי הספרדים עלו ריחות מרדימים של נפט, התבשלו הסופריטו והמג'דרה ונאפו הבוריקיטס ובלילות שבת עלו מן המטבחים ריחות של חמין שכללו מעיים ממולאים ופסוליה המתבשלת לצד רצועות בשר, מעיים ממולאים בטחול, עצם רבודה בלשד, תפוחי אדמה וביצי חמינדוס חומים. בציר הדגים שטו והתבשלו על אדי הסמובר סרדינים טריים מימה של יפו והעלו ניחוחות של פלפל שחור והרבה קינמון עד שהעצמות נימוחו בפה. במטבחים אחרים קיפצו על מחבתות זרעונים וקליות הקרויים בפי העם פפיטס. ילדים התקהלו בחצרות סביב זוגות נעליים שאותן צחצחו ומירקו לכבוד שבת. צליל מתוק של מכתשי נחושת צלצל ובקע והדהד בדנדונים וריחות התבלינים המתנפצים מלאו את חלל האוויר. ריחות תבשילי השבת של כל עדות ישראל נישאים ועולים למרומים, מתמזגים זה בזה ומסירים מחיצות, מתלכדים ומוליכים את עם ישראל לקראת שבת המלכה. מעבר לרחוב הופיע כדרכו מדי ערב שבת מולא מאיר שמש, כרוז השכונה, לבוש קפטן משי לבן ונעליו מבהיקות. תקע והכריז שבת! שבת! שבת! לשמע קריאותיו נסגרו החנויות על מנעול ובריח וכהרף עין ירדה השבת על השכונה.

אני הילד צועד לצד אבי ובידינו ענפי בשמים שהדיפו את ריחם למרחוק. ירושלים של מטה לבשה נשמה יתירה, הכניפה, ונישאה מעלה מעלה. בשכונת הבוכרים למדתי שיעור מאלף אחד. לא רק לעושר יש דרגות של עשירים יותר ועשירים פחות. כאן למדתי כי גם לעוני יש דרגות. העניים ביותר הם אלו שלא היו שמחים בחלקם. נדמה היה לי שאנו העשירים בשכונה. ממרחק השנים אני יודע כי היינו דלפונים אך שמחים בחלקנו. גדלתי בבית של מספר סיפורים ורוחו שורה עד עצם היום הזה על כתיבתי. אבא מספר הסיפורים בעיצומו של החורף. כל המשפחה מתכנסת מתחת לשמיכה גדולה. רק אימא מנוזלת ומשתעלת, רצה הלוך ושוב למטבח שבחצר וחולטת תה ירושלמי מתוק מן הסמובר. מוזגת סחלב חם שעליו זרתה אבקת קינמון, פירורי קוקוס, צנוברים ואגוזים כתושים. אבא שתה תה מתוך קערות עמוקות, גנח גניחות של הנאה. גדלתי בבית של אימא צדקת הצמה בימים שני וחמישי ומתפללת השכם והערב ליד המזוזה לשלום העולם. אימא הבינה אל נכון את מצבנו. זכור לי ליל סדר של מלחמת העצמאות, שהתקיים בנו 'הא לחמא עניא'. אימא טיגנה קציצות חובזה כמנה עיקרית לליל הסדר. נדמה לי שזה המעדן הנפלא ביותר שאכלתי מעודי בליל הסדר. אימא לא הייתה אישה מן העולם הזה. היא באה מהעפרונים, מהיונים, מהצוללות ומרוחותיה של ירושלים. בוקר בוקר היא קמה בשלוש, הדליקה את מנורת הנפט, נטלה בקפידה את ידיה והתעטפה בשאל לבן עשוי צמר כבשים והתייחדה שעה ארוכה מול המזוזה בתפילת יחיד מאולתרת... לאחר מכן היא לשה את הבצק, נתנה לו לתפוח ורדתה אותו בתנור. הרחתי באימא את ריחות הלחם הטרי ושרף העצים הבוערים. מסינרה הפרחוני עלו ריחות של דייסת סחלב חם, שזרו עליה קורט קינמון, זנגוויל, ציפורן ורסק אגוזים וקוקוס. היא לא רק עסקה במיסטיקה אלא גם הייתה רופאה עממית לשכנים שלנו. היא ידעה לבחוש סמי מרפא, וידעה סודו של חוקן משחרר וכוסות רוח למי שחי. היא ידעה להשקות במי סוכר כסגולה נגד פחדים. רופאה של גוף ונפש. זאת האשה היודעת לומר כי חייו של אדם הם דרך קצרה המשתרעת בין שני בכיות – בכי ראשון אנו בוכים בבואנו לעולם ובכי שני הוא בכי הפרידה של ההולכים אחרי הארון.

אימא לא הייתה אישה מן העולם הזה. היא באה מהעפרונים, מהיונים, מהצוללות ומרוחותיה של ירושלים. פעם משכתי בסינרה ושאלתי: אימא, למה את מאכילה את היונים והעפרונים? למה הן לא מחפשות מזון בעצמן? והיא צבטה על לחיי צביטה של אהבה ואמרה: בעלי הכנף הן נשמות אבודות המחפשות תיקון. הן תלויות בין שמים וארץ ועדיין לא נפתחו בפניהן שערי גן עדן. הנשמות נעות ונדדות בעולם עד ששערי שמים ייפתחו בפניהן. או אז הן יזכרו לטובה את הבית שלנו, את החצר שלנו, את השכונה שלנו ואת ירושלים האהובה שלנו ויבקשו עלינו ברכה. כשהיונים והעפרונים ייעלמו מן העולם גם בני אדם לא יהיו קיימים עוד".

קהל יקר, משפחתי היקרה, סופרים משוררים וחוקרי ספרות מיפגש זה לא בא למעני אלא למען עירנו ירושלים. כל חיינו אנו גרים בה ועודנו מתגעגעים אליה. דמות אחת יקרה מפז, אהובת נעוריי, רעייתי תקוה לבית בן-אליהו, נעדרת בערב זה והותירה געגוע בליבי אל מה שהיה ולא ישוב עוד לעולם. על משקל דבריו של ר' עקיבא על רחל אשתו אומר: כל שיצרתי - שלה הוא!"

הרעיון לערב הזה נולד אצל חברי ובן עדתי יצחק בצלאל שתרם רבות לערב זה. עד מהרה הטו שכם במרכז אב"א ובראשם חברי מזה עשרות שנים שלמה חי חיזק, נשיא אב"א, ולצדו חברי מילדות אהרן מתת-טוב והמזכירה שושנה. חבריי-אחיי המשוררים בלפור והרצל חקק והסופר אורציון ישי הלכו עמי יד ביד מזה ארבעים שנה. חוקרת הספרות נורית גוברין נקשרה ליצירתי וכתבה והרצתה עליה. צילה זן-בר-צור היא קרובת משפחה ויש בה את הגנים הבריאים של מספרת סיפורים. נורית שוהם הנעימה לנו מזמירותיה שכולן שיר הלל לעירנו ירושלים.

תודה לכל אחד ואחת מכם ותודה לכולכם גם יחד. ואתם קהל יקר, תודה לכם מעומק הלב על שבאתם לקחת חלק בערב זה. אהבתי שלוחה לכם.